

INHOUD

Mantelpak	9
Gouden kooi	12
Vereniging tot bevel van het doen-zoals-het-hoort	15
De lengte van twee koppen koffie	18
Family-room	23
Blamage	25
Lege flessen	27
Relaties	32
Gedwee en goedkoop	39
Getto	48
Voor vrouwen verboden, alstublieft	52
Spiegeleffect	55
De Dichteres van de Woestijn	64
Plassen	76
Hereboer	81
Zielig	88
Saoeditiel	93
Vijftien straffen van Allah	98
Censuur	102
Monsters	104
Optie	106
Lusten	108
Sla de vrouwen met de vrouwen	118
Smerige verleidingen	121
Liefde	124
Zogen	125
Werken	127
Razende discussie	129
Passen	131
De juiste plaats	133
Visioen	135
Ijsbaan	136
Kamelenrace	137

Vrouwendag	139
Onthoofding	142
Steniging	148
Een toeter vol hasj	154
De vlag	161
Dat is geen man. Dat is personeel	163
Interview	169
Stof	171
Grootste ter wereld	174
Druppels	180
Koninginnedag	183
Goud en diamanten	187
Koffie-ochtend	201
Inspectie	209

Voor Marcel

MANTELPAK

Wij hadden elkaar zes weken niet gezien, de Raad en ik, maar toen ik in Riyadh aankwam, mocht ik hem niet eens omhelzen. Jan Jaap Goedebeurt van Protocol had me al gewaarschuwd. ‘Denk erom,’ zei hij een paar dagen voordat ik uit Den Haag vertrok, ‘in Saoedi-Arabië mogen mannen en vrouwen, ook al zijn ze getrouwd, in het openbaar geen affectie tonen.’ Dus wij kusten niet, streelden niet, maar schudden elkaar de hand en vroegen: ‘Hoe gaat het met je?’

Ik was gekleed in een hooggesloten blouse en mantelpak. Volgens Jan Jaap hoef je als westerse vrouw officieel je armen slechts tot de elleboog bedekt te houden en je benen tot net onder de knie, maar hij vond toch dat ‘het netter is voor een vrouw om zich helemaal van hals tot enkels te bedekken want dan kan niemand aanstoot aan haar nemen’.

‘Zodra je daar bent,’ zei hij, ‘moet je zo’n zwarte doek kopen en die altijd dragen als je de deur uitgaat.’ Ik zei: ‘Dan doe ik voor de zekerheid maar een overhemd met lange mouwen aan en een grote spijkerbroek en laarsjes, dan is er geen velletje van mij te zien.’ Maar Jan Jaap vond dat niet gepast. ‘De vrouw van de nieuwe tweede man in Riyadh behoort zich niet als een vent uit te dossen,’ zei hij streng. ‘Je moet zorgen dat wanneer je Nederland verlaat, je er representatief uitziet. Doe dan voor die eerste keer gewoon een mantelpak en kousen aan.’

Kousen: het is een van Jan Jaaps stokpaardjes. Hij raadt ons vrouwen-van altijd aan een extra paar in ons tasje mee te nemen. Een echte dame, beweert hij, is te herkennen aan het feit dat ze onder alle omstandigheden en bij alle temperaturen kousen draagt.

‘Het klimaat in Saoedi-Arabië,’ voegde Jan Jaap eraantoe, ‘is zwaar maar dragelijk: vijfenveertig tot vijftig graden Celsius van juni tot september. Riyadh heeft, in vergelijking met de rest van de wereld, de minste wolkenbedekking, de meeste zonnestraling, en de laagste luchtdruk. Een typisch woestijnklimaat.’ Voor bloedneuzen waarschuwde hij ook nog, ‘een gevolg van de zeer geringe vochtigheidsgraad’.

Jan Jaap heeft voor iedereen die naar een nieuwe post gaat een multiband samengesteld met lokale omgangsvormen en leefregels, opdat wij weten wat ons te wachten staat. ‘Vrouwen worden zelden op diners bij Saoediërs uitgenodigd,’ heeft hij in mijn multiband geschreven. ‘Maar er is een druk gezelligheidsleven onder de buitenlandse vrouwen. De vrouwen-van zullen veel voldoening vinden in koffie-ochtenden, bridgeclubs, kunstnijverheidsclubs, Franse conversatielessen, ikabana, en bezoeken aan de moderne winkelcentra van Riyadh. Voor de Nederlandse dames daar te lande wordt maandelijks een koffie-ochtend georganiseerd.

Wie aanhoudt,’ schrijft Jan Jaap, ‘en erin slaagt in contact te komen met de Saoedi-Arabische medemens en daarbij de gebruiken in omgang niet uit het oog verliest, zal onder de indruk komen van de gastvrijheid, de hulpvaardigheid, alsmede de belangstelling voor vele onderwerpen bij de lokale bevolking.’ Maar hij schrijft ook dat ‘sporten in combinatie-verband voor vrouwen’ uit den boze is. ‘Bij tennis bestaat wel de mogelijkheid tot gemengd sporten, doch dit zijn door de *expatriates community* georganiseerde, onderlinge wedstrijden. Voor vrouwen is het zwemmen in hotelzwembaden sinds april 1985 verboden.’ Ik zei dat het me moeilijk lijkt aan de strenge scheiding van mannen en vrouwen te wennen. ‘Wat nou?’ riep Jan Jaap. ‘Je wilt toch niet zeggen dat jij er ook zo eentje bent, zo’n... zo’n... feminist? Een goede vrouw-van laat zich door niets uit het veld slaan. En zo erg zal het allemaal niet zijn. Je mag dan zelf niet autorijden, maar je krijgt wel van ons een eigen chauffeur. M’n liefje, wat wil je nog meer?’

In zijn multiband heeft Jan Jaap nog eens de belangrijke taak van ons, vrouwen-van, in Saoedi-Arabië onderstreept. ‘Door gebrek aan recreatieve mogelijkheden bestaat er een intensief verkeer onder de *expatriates*, waardoor er bijzonder hoge eisen worden gesteld aan de echtgenote,’ aldus Jan Jaap. Het is echt een job die we samen moeten doen, de Raad en ik. Hij de politieke en economische kant en ik de sociale en representatieve kant. Dat soort teamwork van een echt-paar bestaat in Nederland nauwelijks meer. Misschien vind je het alleen nog in kringen van huisartsen. Het kan heel bevredigend werk zijn, dat jobje van vrouw-van. Het is zeker geen werk voor de dom-

men, wat sommige mensen weleens beweren. Je moet echt wat in je mars hebben om een goede vrouw-van te zijn. Een van de moeilijke dingen van dit vak is om belangrijke lokale mensen aan je tafel te krijgen. Nou, en als het je gelukt is die te krijgen, moet je een heel goede tafelschikking maken en interessante gespreksonderwerpen klaar hebben, zodat er geen stiltes vallen want dat is dodelijk: één minuut stilte.

GOUDEN KOOI

Ons huis in Riyadh is werkelijk schitterend. Het is een grote villa met een grote tuin vol bloeiende bourgainvillea's. Vijf slaapkamers, vijf badkamers, een salon, een eetkamer waar vijftig mensen tegelijk aan een diner kunnen aanzitten, en een binnentuin. Het personeel heeft in dit huis dat door het Rijk is gebouwd zijn eigen vertrekken. Alles is uit Nederland gekomen: bouwmaterialen, meubelen, het zilveren bestek. Zelfs de overgordijnen zijn in Nederland op maat gemaakt. Het servies – echt Wedgwood – komt uit Engeland. Er zijn twee keukens, waarvan de één zo groot is als een restaurantkeuken (de ander is een spoelkeuken). Geen wonder, want je leven in de buitenlandse dienst lijkt op dat van een restaurateur, met al die maaltijden die je de mensen moet voorzetten.

Eigenlijk is het huis, afgezien van de slaapkamers, niet gebouwd voor bewoning. Het is ontworpen voor ontvangsten, voor partijen, voor het in de watten leggen van relaties. Ons huis moet indruk maken, aantonen dat wij Nederlanders meetellen in de beau monde. Wij, met ons vieren, zijn slechts nietige wezentjes in dit enorme huis. Onze eettafel is bijvoorbeeld veel te groot: iedere avond zijn er tien lege stoelen. In de marmeren vloer onder die eettafel is een bel aangebracht waarop ik tijdens een diner discreet met mijn voet kan drukken om het personeel in de keuken en in de bediendenvertrekken te waarschuwen. Een moderne uitvoering van het schelkoord. Wie heeft dat tegenwoordig in Nederland nog? Niemand toch? Je hebt er niet eens personeel dat zich laat schellen. Hier schijnen de Aziaten te buigen als knipmessen wanneer hun iets wordt gevraagd.

De villa's van alle stafleden van onze ambassade zijn naar hetzelfde model gebouwd, maar iedere rang heeft een huis dat een maat kleiner is dan dat van de rang erboven. De hiërarchie in de buitenlandse dienst wordt streng gehandhaafd. De vice-kanselier kan zich met vrouw en kinderen nauwelijks omdraaien in zijn huisje. Zelfs aan de kamer van de bediende is de rang van zijn meester te zien: hoe lager die op de ladder staat, hoe kleiner het bediendenvertrek.

Ons huis staat in een stille hoek van het Diplomatiek Kwartier,

al-hei al-diblomasie, ofte wel het DK zoals iedereen hier zegt, een verguld getto voor diplomaten, een gouden kooi, van de buitenwereld afgesloten door een fraaie, met geurige bomen en bloeiende planten begroeide aarden wal van waar af de wijk in tijden van crisis makkelijk onder schot genomen kan worden.

Het Diplomatiek Kwartier is een 'open' getto, dat wil zeggen dat Saoediërs vrij zijn er in en uit te gaan. Met honderden, zo niet duizenden auto's tegelijk stromen zij in de weekeinden het DK binnen om in de speeltuinen kippen en schapen te barbecuen en hun kinderen uit te laten.

Op den duur moeten alle diplomaten in het DK wonen en moeten alle ambassades zich binnen de wallen van het getto vestigen. Een deel van de wijk is in het begin van de jaren tachtig zelfs al gereserveerd voor Oostbloklanden, hoewel met geen van die landen diplomatieke betrekkingen werden onderhouden. Maar ze kijken vooruit, die Saoediërs.

Tien jaar geleden was het hier nog gewoon een lelijk stuk woestijn, kaal en onbegroeid. Nu is het een groene buitenwijk, een 'courante' wijk, noemde Jan Jaap Goedebeurt het. Het Diplomatiek Kwartier heeft de Saoediërs honderden miljoenen dollars gekost; zeshonderd miljoen dollar alleen al voor de aanleg van wegen, riolering, trottoirs en parkeerplaatsen. Op de hoek van iedere straat staat een moskee. Die roepen 's morgens om vier uur allemaal tegelijk op tot het gebed. Er zijn winkelcentra en scholen. Bij die zeshonderd miljoen dollar zijn niet de 23.000 palmbomen en 150.000 struiken inbegrepen die de wijk opfleuren en die iedere dag besproeid moeten worden.

De Diplomatieke Club (kosten zesendertig miljoen dollar) is een juweeltje van Arabische architectuur. Alles is er: een restaurant, expositieruimten en zalen voor ontvangsten in de vorm van witte bedoeïenententen. Helaas wordt de Club nooit gebruikt. Tot nu toe heeft er nog maar één ontvangst plaatsgevonden en zijn er twee exposities gehouden. Geen ambassade, geen diplomaat, schijnt van prachtige gebouw gebruik te willen maken. In zo'n openbare gelegenheid kan namelijk geen drank geschonken worden, terwijl binnen de muren van ambassades en privé-woningen wel mogelijk zelfs als er Saoediërs komen.

Het heerlijke van deze wijk is dat wij er gemengd mogen zwemmen – in de binnen- en buitenbaden van de Diplomatieke Sportclub. Wij vrouwen mogen zelfs autorijden en fietsen binnen de wallen van het DK. Overigens verwacht de Raad dat het niet lang zal duren, die vermenging van de seksen in het Diplomatiek Kwartier. Volgens hem willen de Saoediërs ook flats in het DK aan landgenoten gaan verhuren, en die komen niet als er vrouwen met blote armen in auto's rondrijden. We zullen zien.

In de tijd dat begonnen werd met de aanleg van het Diplomatiek Kwartier hebben westerse ambassades toestemming gevraagd om in een van de vele zalen in de wijk christelijke kerkdiensten te houden. Absoluut niet, hebben de Saoediërs gezegd. Dit is het Heilige Land van de Islam en voor andere godsdiensten is geen plaats (Mohammed is echter nooit in Riyadh geweest, die kwam niet verder dan Mekka en Medina). De bijbel is in dit land een verboden boek. In Saoedi-Arabië mag je geen kruisje of boeddha om je nek hangen en de Zwitserse vlag wordt voortdurend in beslag genomen omdat daar een kruis op staat.

VERENIGING TOT BEVEL VAN HET DOEN - ZOALS - HET - HOORT

Alle buitenlanders in Saoedi-Arabië zijn bang voor de religieuze politie. Het gebeurt weleens dat zij buitenlandse vrouwen die naar hun smaak te korte rokken dragen met een bamboerietje op de kuiten slaan en mannen die te lang haar hebben, het hoofd kaal scheren. De buitenlanders noemen hen *moetauwa's*, de Arabieren noemen hen *moetauwaien*.

De *moetauwa's* zijn leden van *Hei-at al-amr bil ma'arof wa nahi an al-moenkir*, letterlijk betekent dat: Vereniging tot bevel van het doen-zoals-het-hoort en het weerhouden van het kwade. Fatsoensrakers, dus.

Rare kerels: zij dragen een *thoob*, een witte jurk, waar ze aan de onderkant een stuk van hebben afgescheurd. Ze hebben wel een rood-wit geblokte *ghoetra* om maar niet van die zwarte ringen, de *'ukaal* die de doek op zijn plaats houdt. Dat zou te frivool zijn. In navolging van de profeet Mohammed laten zij hun baarden groeien, maar scheren snor en hoofdharen zo kort mogelijk af. Hun wapenstok is een stuk bamboe.

Op zoek naar een telefax kwam ik in een elektronicawinkel in de soek een oude *moetauwa* tegen. Ik droeg een blauw-wit gestreepte jurk; driekwart-mouw en zoom net over de knie. Witte benen. De oude *moetauwa* was alleen en had geen bamboestok bij zich. Het aanschouwen van een paar blote benen en een niet in zwarte zakken gehuld vrouwenlichaam boezemde hem kennelijk zoveel vrees en schrik in dat hij zijn handen voor de ogen sloeg en hardop Allah aanriep: *'A-oezoe billaah min al-shaitan al-radjiem'* (Ik zoek mijn toevlucht bij Allah voor de gestenigde satan). Hij bleef dat zeggen totdat ik de winkel verliet.

De *moetauwa's* controleren ondermeer of alle winkels en werkplaatsen vijf keer per dag na de oproep tot het gebed hun deuren op slot doen. De winkels gaan wel dicht, maar lang niet iedereen gaat naar de moskee. De meeste mensen blijven gewoon op straat zitten of rijden in hun luchtgekoelde auto's rond tot het gebed voorbij is, be-

halve tijdens het gebed rond het middaguur en bij zonsondergang, dan buigen velen zich in de richting van Mekka.

Die gebedstijden zijn heel lastig want je kunt eigenlijk nooit normaal boodschappen doen. Sta je in de supermarkt, gaat opeens de boel dicht omdat er gebeden moet worden. Of je moet je karretje laten staan, of je moet mee naar de gebedsruimte. Als er op vaste tijden gebeden zou worden kon je daar rekening mee houden, maar de gebedstijden worden vastgesteld aan de hand van de zon, dus die zijn iedere dag weer anders. Vlak vóór de oproep tot het gebed komt er in de Safeway-supermarkt, waar ik mijn inkopen doe, een stem als van een dominee over de luidsprekers. In het Arabisch en in het Engels zegt hij: ‘Over enkele ogenblikken zal Safeway voor het gebed sluiten. Iedereen die de winkel niet verlaten heeft, moet binnen blijven. Voor uw gemak heeft Safeway gebedsruimtes ingericht. Er is een speciale ruimte voor vrouwen.’

De winkelbediendes – jongens uit India, Thailand en de Filippijnen – worden dan heel zenuwachtig, want zij zijn als de dood dat zij van een moetauwa een klap met de bamboestok krijgen of erger nog: ontslagen worden. Dus snel, snel betalen, of karretje laten staan en over een halfuur terugkomen. Maar wie wil er buiten in die brandendhete zon wachten?

De supermarkets hier zijn net als de Makro. Heinz baked beans in blik, cornflakes, Omo, tuinmeubelen, Calvé pindakaas, messen, vorken, Mars, vlees, brood, olijven, Goudse kaas, ijs, Hollandse bloemkolen en lof, noem het maar op en ze hebben het hier. Behalve dingen waar alcohol in zit of varkensvlees. Die komen het land niet in. Bij de plank met azijn was deze week een Filippino bezig om op alle flessen waarop *wine-vinegar* stond het woordje *wine* met een zwarte viltstift weg te strepen.

De supermarkets hebben kilometerslange planken vol met non-alcoholisch bier en druivesap. Alle buitenlanders laden hun karretjes hoog op met die dranken. Daarvan maken ze thuis zelf echt bier en echte wijn.

Niet alleen de gebedstijden maken je in de war, maar ook de islamitische tijdsrekening. Het begint al met de weekdays. Het week-einde begint op donderdag. De donderdag in Saoedi-Arabië is de

Hollandse zaterdag. Vrijdag is net als zondag, en zaterdag is de eerste dag van de werkweek.

Gebruik je de Arabische namen van de dagen dan verlies je helemaal het overzicht. *Yoom al-achad* (de eerste dag) is namelijk niet zaterdag, de eerste dag van de nieuwe week, maar zondag. Maandag is *yoom al-ethneen* (de tweede dag), en zo maar door tot en met *yoom al-chamies* (de vijfde dag), donderdag. Vrijdag is *yoom al-djoema* (de dag van de congregatie), zaterdag is *yoom al-sebt* (de zevende dag, de dag van de sabbat). Bij al die verwarring komt nog dat we in Saoedi-Arabië volgens de Hedjra-jaartelling leven, die vijfhonderdtachtig jaar achterloopt bij de Gregoriaanse kalender en maanjaren heeft, waardoor de tijdsrekening ieder jaar elf dagen naar voren opschuift.

Het wordt allemaal nog ingewikkelder met het kopen van melk en yoghurt. Net als in Nederland staat ook hier op het pak tot welke dag het houdbaar is, maar dan volgens de Hedjra-jaartelling. Ik ben er nog steeds niet in geslaagd uit te rekenen of de melk die ik gekocht heb, vers is.

DE LENGTE VAN TWEE KOPPEN KOFFIE

In Saoedi-Arabië merk ik hoe ver wij zijn gestegen op de ladder van de buitenlandse dienst. Op vorige posten moest *ik* bij alle vrouwen-van mijn opwachting maken en mijn diensten aanbieden maar nu komen die jonge vrouwtjes-van naar mij toe. Zelfs de mannen – Derde Secretaris, Kanselier, Archivaris – bellen op om te vragen of ze ‘even mogen langskomen om kennis te maken’.

Toch moet ik zeggen dat die vrouwen-van er hier niet veel van gemaakt hebben. ‘Als je de seek hebt gezien, en je hebt het Diplomatiek Kwartier gezien, dan heb je alles gezien in dit land,’ zei het vrouwtje van Derde Secretaris. Toos heet ze. ‘Het is moeilijk om hier vrienden te maken,’ beweerde Toos. Bij gebrek aan gezelschap drinkt zij koffie en thee met haar houseboy en chauffeur. Gerecipieerd heeft ze nog niet. ‘Dat gaat niet met kleine kinderen.’ Wat een onzin! ‘Je moet het willetje van je kinderen zo vroeg mogelijk breken,’ zei mijn eerste ambassadrice altijd. ‘Je moet hen leren zich te schikken naar het diplomatenleven. Ze moeten in bed zijn wanneer de gasten komen en zonder morren meegaan naar een nieuwe post en een nieuwe school.’ Neem die twee meisjes van mij, zes en zeven zijn ze, en goed getraind. Zeggen ‘meneer de Ambassadeur’ tegen de chef de poste, bieden ministers met een *révérence* bloemen aan, en stralen altijd als er theevisite komt. Ik zeg het zo vaak: aan de kinderen kun je zien hoe de ouders zijn.

Buiten loopt Toos met een lange zwarte doek om, een *abbaya*. ‘Echt een dracht voor een bepaalde klasse Europese vrouwen,’ zei de Raad. Het hoort bij getto-bewoonsters en uitgerafelde permanent-hoofdjes. ‘Ambassadrices’, zei hij, ‘zie je er niet mee lopen.’ Dus mij ook niet. Ook al dringt Jan Jaap Goedebeurt van Protocol er nog zo op aan.

Derde Secretaris kwam gistermiddag op de thee ‘om persoonlijk kennis te maken’. Hij zat op het puntje van zijn stoel, zuigend aan een tuit vieze, zware Hollandse shag. Derde Secretaris was een kwartier te laat. Hij had moeten overwerken, zei hij. Derde Secretaris was het enige jurylid voor een tekenwedstrijd van de firma Panda. Panda

is de Saoedische Albert Heijn; let op de kleintjes, dat soort dingen. Deze Arabische grutter had ter gelegenheid van een Holland-week een tekenwedstrijd georganiseerd. Er waren dertigduizend inzendingen binnengekomen en Derde Secretaris moest ze beoordelen. Hij had zich op de ambassade beklaagd over het feit dat hij slavist is en gepromoveerd is, en dat hij niet gestudeerd heeft om kinderteekeningen te beoordelen. 'Maar jongeman,' had de Ambas gezegd, 'je mag dan iets afweten van Tolstoj maar dat maakt je nog geen diplomaat. Je moet gewoon alle klusjes, alle karweitjes opknappen die de mensen boven je van je vragen. Da's de enige manier om het vak te leren.'

Zelf heb ik mijn opwachting gemaakt bij de Ambassadrice. Maar voordat ik een afspraak maakte, heb ik het multo-bandje van Jan Jaap Goedebeurt erbij gehaald. Het is een soort etiquetteboek met allerlei regels over hoe je met elkaar moet omgaan op een ambassade in het buitenland. Echt een heel nuttig boekje. Het herinnert je er nog eens aan dat je op een receptie of diner niet later mag komen dan je hogere in rang en niet eerder weg mag gaan. Jan Jaap heeft een apart hoofdstukje gewijd aan etiquette op de weg. 'Haal op weg naar de ambassade nooit uw meerdere in,' schrijft hij. 'De chef de poste rijdt altijd voorop, daarachter de tweede man, dan de handelssecretaris, de derde secretaris, de kanselier, de archivaris, en tot slot de secretaresses.'

En over het eerste kennismakingsbezoek op een nieuwe post schrijft Jan Jaap: 'Het bezoek van een vrouw-van aan een hogere vrouw-van moet niet korter duren dan een halfuur en niet langer dan drie kwartier. Bent u niet in de gelegenheid op uw horloge of op de klok te kijken, dan duurt een bezoek de lengte van twee koppen koffie of twee koppen thee.'

Een beetje zenuwachtig was ik toch wel, voor die ambassadrice. Ze is tenslotte de komende jaren je baas en veel hangt af van de eerste indruk die je maakt. Maar ze was heel aardig, de Ambassadrice. Zonder haar, zei ze, zou de Ambas absoluut geen Arabische relaties hebben. 'Hij heeft zo weinig geduld met ze, hè. Hij is dodelijk geïrriteerd door hun arrogantie. Eigenlijk is hij nooit over het affront van de koning heen gekomen, die hem vier maanden heeft laten wachten

vóór hij zijn geloofsbrieven kon aanbieden. Maar weet je wat ik doe om toch Arabieren in huis te krijgen? Ik probeer eerst de vrouwen te pakken: een koffie-ochtend, een bridgelunch, een demonstratie van een schoonheidsspecialiste. Blijven doorvragen. Er achteraan zitten. Net zolang vragen tot ze er niet meer onderuit kunnen. Na verloop van tijd komen ze echt allemaal. Dan willen ze ook in de Nederlandse residentie gezien worden. En dan begin je uitnodigingen voor diners te versturen. Weer moet je er persoonlijk achteraan zitten, niets aan de secretaresse overlaten. Opbellen, invitaties sturen, opnieuw bellen. Op die manier maak je leuke diners. Lokale Arabieren aan je tafel, dat geeft toch een bepaald cachet aan de avond.'

De Ambassadrice lijkt me een super vrouw-van. Ze zet zich volledig in voor de buitenlandse dienst. Toen de Ambaas geopereerd werd kon hij niet naar de Duitse gezant om te vragen hoe dat nu zat met die kernreactor die de Bondsrepubliek aan het Koninkrijk wilde verkopen. Daarop heeft de Ambassadrice haar Duitse collega gevraagd om mee te gaan zwemmen. In de *pool* is ze alles te weten gekomen. En de Ambaas kon vanaf zijn ziekenhuisbed een prachtige, goed geïnformeerde code aan Den Haag sturen.

Moet je zien hoe die vrouw zich inzet. 'Maar een blijk van waardering uit Den Haag? Ho maar. Geen sprake van,' zei de Ambassadrice. 'Zelfs in het jaarlijkse conduite-rapport van onze mannen worden wij niet meer genoemd.' Vroeger speelde in de beoordeling van het werk van de mannen ook onze rol als vrouw-van mee. Is de vrouw een steun voor de diplomaat? vroeg het Rijk ieder jaar. En: wat is haar aandeel in de representatie? Hoe is haar talenkennis? Een paar jaar geleden zijn deze beoordelingen met één pennestreek weggeveegd. 'Dat is gebeurd onder invloed van feministen die neerkijken op onze taak als vrouw-van en die vinden dat je je als moderne vrouw niet voor het werk van je man behoort in te zetten,' meende de Ambassadrice. 'Zij zien ons werk helemaal niet als carrière, terwijl je toch automatisch meepromoveert met je man, totdat je ten slotte ambassadrice bent en een hoge maatschappelijke positie bekleedt.' Ze wond zich steeds meer op: 'Het Rijk geeft dan weliswaar geen waarderingscijfer meer voor je inzet, maar verwacht toch dat die representatie gedaan wordt. Ik zou weleens willen zien hoe die zoge-

naamd geëmancipeerde vrouwen het rooien als ze naar een buitenlandse post gaan en niemand aan hun zijde hebben om de tafelschikking te maken en niemand die de gasten op een persoonlijke manier onderhoudt.’

Eigenlijk ben je als vrouw-van net een manager van een bedrijf. Neem de Ambassadrice. Zij is iedere dag in de weer met het personeel: eerst met de tuinman aan wie zij moet uitleggen wat er geplant zal worden, hoeveel kunstmest er gestrooid moet worden, hoeveel liter water gesproeid. Met de kok bespreekt zij diners en stelt zij menu's samen. Daarnaast heeft ze de leiding over een stuk of wat houseboys die schoonmaken, strijken en aan tafel bedienen.

En ze geeft heel goede adviezen. ‘Je kunt twee Filippino's krijgen voor de prijs van één Jemeniet,’ zei ze. Bovendien zijn Filippino's betrouwbaarder dan Jemenieten en heel zuinig in het gebruik. ‘Ze eten,’ zei ze, ‘zo weinig dat je ze de restjes van je eigen maaltijd kunt geven.’ Thai's raadde ze af. ‘Die zijn niet sterk gebouwd en gauw ziek. Ethiopische en Somalische kindermisjes moet je nooit in dienst nemen, die hebben te veel noten op hun zang en zijn niet hygiënisch. Ze willen meer geld en minder werken.’

De Raad was zich dit grote prijsverschil tussen Arabieren en Aziaten kennelijk niet bewust. Hij had voor mij al een chauffeur in dienst genomen, een jongen uit Jemen. Een chauffeur heb je als vrouw in dit land wel nodig. Vrouwen mogen immers in Saoedi-Arabië niet autorijden.

Vrouwen en auto's zijn momenteel onderwerp van discussie in de kranten. Het gaat niet om de vraag of vrouwen wel of niet achter het stuur mogen. Nee, die kwestie is indertijd met de invoering van automobielen in het Koninkrijk eens en voor al geregeld: Saoedische vrouwen dragen een sluier voor het gezicht en dat maakt autorijden, praktisch gezien, onmogelijk.

Bovendien heeft de islam vrouwen verboden alleen te reizen. Dat zei sjeich Abdoel Aziz bin Baz, directeur van de Wetenschappelijke Raad voor Onderzoek, Advies, Zending en Begeleiding op het Rechte Pad en hoogste religieuze rechtsgeleerde in Saoedi-Arabië, deze week tegen het Engelstalige Saoedische dagblad *Arab News* (op groen papier gedrukt: de kleur van de islam). ‘Alleen reizen betekent

dat vrouwen gelegenheid krijgen vreemde mannen te ontmoeten.’ En dat mag, volgens sjeich Bin Baz, niet van de islam. Hij voegde eraantoe: ‘De islam heeft vrouwen bevolen zich zedig te kleden en een sluier voor het gezicht te dragen zodat zij mannen niet in verleiding kunnen brengen.’

Blijft over de vraag of vrouwen zich in een auto mogen laten vervoeren door een chauffeur, een man die geen naaste bloedverwant is. ‘Nee, eigenlijk mag dat niet,’ schreef de redacteur religieuze zaken van *Arab News*. Saoedische families die het zich kunnen permitteren hebben één of meerdere chauffeurs in dienst – mannen uit Jemen, Ethiopië, Soedan, Pakistan of de Filippijnen. Het meest kwalijke aspect van het probleem van de buitenlandse chauffeurs, vond de sjeich van *Arab News*, is dat veel van die chauffeurs niet-moslims zijn. Die weten niet hoe zij op een zedige manier moeten omgaan met moslimvrouwen. Beter is het om alleen moslimchauffeurs in dienst te nemen. Zij moeten zich ertoe beperken de vrouwen naar school en universiteit te brengen. De sjeich riep zijn mannelijke lezers op ‘korte metten te maken met de visites van vrouwen’. Het is helemaal niet nodig dat zij vaak uitgaan – winkelen, op koffievizites gaan of bruiloften bijwonen. Moet het toch, breng ze dan zelf, was het advies van de sjeich. Gaan ze met een chauffeur – ook al is het een moslimchauffeur – dan mogen zij nooit alleen met hem in een auto zitten, maar moeten zij altijd in gezelschap zijn van andere vrouwen. En de plaats van vrouwen is achter in de auto. (Zo heb ik mij door Barakat, onze chauffeur, naar de Residentie laten rijden: gezeten op de nauwe achterbank.)

FAMILY - ROOM

Wij aten bij Hardees een burger (de naam *hamburger* zie je zelden vanwege de associatie met het varken) met patat, en dronken een aardbeienmilkshake. Terwijl de Raad onze bestelling ging halen, nam ik met de meisjes plaats aan een plastic tafeltje, zoals je dat ook bij MacDonalD's ziet in Nederland. Een kleine, dikke Filippino kwam op ons af. Hij droeg een baseballpetje met de naam Hardees. 'Ma'am, please ma'am, the family-room is over there.' Dank je wel, zei ik, niet begrijpend wat hij bedoelde. 'Ik zit hier heel prettig met uitzicht op de highway.'

'Please ma'am, the young ladies and you, you can sit in the family-room.'

Vervelend dat aandringen om ergens anders te gaan zitten. 'Nee ik zit hier goed,' zei ik.

De Filippino bijna in tranen: 'Ma'am please, the family-room is more comfortable.' Ik, geërgerd, keek ten slotte naar waar hij wees: een grote schutting midden in het fastfood-restaurant en een bord 'Family Room'. Daarachter verdwenen een paar expat-vrouwen met permanenthoofdjes en abbaya's. In de rest van het restaurant zat niet één vrouw. Toen begreep ik het pas: wij vrouwen moesten ons zelf opbergen achter de schutting, wij mochten niet gezien worden. Zou dat erg erotiserend zijn, dacht ik, een vrouw die een Hardees-burger eet?

De Filippijnse dikzak boog als een knipmes: 'Please ma'am, the family-room...'

Ik zei: 'Waar maak je je eigenlijk druk over, man? Op de Filippijnen zitten mannen en vrouwen toch ook niet gescheiden?'

'Yes ma'am, uhh, no ma'am. Here we are in Saudi Arabia. En als de moetauwa komt en hij ziet u zitten bij het raam dan krijg ik ervan langs met zijn bamboestok en verlies ik mijn baan.'

'Niets mee te maken, met die moetauwa's. De meisjes en ik laten ons niet manipuleren, wij laten ons niet achter een schutting zetten. Wij blijven zitten waar we zitten.'

De Raad, die even later bij ons kwam, gaf ons groot gelijk. Maar

we hadden nog geen drie happen genomen van onze burger of die Filippino kwam alweer op ons af. ‘Wat moet je nou weer?’ snauwde de Raad.

‘Sir, it is prayertime, sir. We are closing for prayertime, sir,’ zei de dikzak zenuwachtig. Hij liet de jaloezieën neer. Toen wij geen aanstalten maakten om naar buiten te gaan, deed hij alle lichten uit. De fastfood-keuken kwam stil te liggen. De expat-vrouwen en hun mannen haastten zich naar buiten. Wij konden toen onze koppigheid niet langer volhouden en aten onze burger op de stoep verder op.